

Türkiye Cümhuriyetile İran Hükûmeti arasında akdedilen uzlaşma, adlî tesviye ve hakem muahedesinin tasdiki hakkında 1/324 numaralı kanun lâyihası ve Hariciye ve Adliye encümenleri mazbataları

T. C.

Başvekâlet

Muamelât müdürlüğü

Sayı: 6/1053

30 - IV - 1932

B. M. M. Yüksek Reisliğine

Türkiye - İran Hükûmetleri arasında akdedilen "uzlaşma, adlî tesviye ve hakem muahedesini" nin tasdiki hakkında hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetinin 27 - IV - 1932 tarihli içtimasında Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâyihası esbabı mucibesile birlikte takdim olunmuştur.

Muktazasının ifasına müsaade buyurulmasını rica ederim efendim.

Başvekâlet V.

Dr. Refik

Esbabı mucibe lâyihası

Cümhuriyet Hükûmetinin İran Şahlığı Hükûmetile aktetmiş olduğu uzlaşma, adlî tesviye ve hakem muahedesini Büyük Millet Meclisinin tetkik ve tasvibine arz olunur.

İki devlet arasında mevcut olan dostluk bağlarını kuvvetlendirmek arzusuna istinat eden bu muahede Türkiye ile İran arasında zuhur edebilecek her nevi ihtilâfların, diplomasi yolile tesviyesine imkân bulunamadığı hallerde, uzlaşma ve hakem usullerile hallini istihdaf etmekte ve bu hususta takip edilecek yolları göstermektedir.

Beynelmîlel ihtilâfları sulh vasıtalarile halletmeği istihdaf eden Cümhuriyet Hükûmeti diğer bazı devletler ile aktettiği hakem muahedelerine müşabih ve mümasil olan bu muahedeyi imza etmekle beynelmîlel sulh vadisinde yeni bir adım daha atmış oluyor.

İki komşu ve dost devlet arasındaki münasebetlerin hüsnü idamesini temin eden ve takip eylediğimiz sulh gayesini müemmim bulunan bu vesikanın tasdiki yüksek takdîrlerine arz olunur efendim.

Hariciye encümeni mazbatası

T. B. M. M.

Hariciye encümeni

Karar No. 7

Esas No. 1/324

16 - V - 1932

Yüksek Reisliğe

Türkiye Cümhuriyeti ile İran Hükûmeti arasında akdedilen uzlaşma, adlî tesviye ve hakem muahedesinin tasdiki hakkında Hariciye vekâletince ihzar edilmiş ve encümenimize havale kılın-

mış olan kanun lâyihası Hariciye vekili Beyefendinin huzurile tetkik ve müzakere edildi:

Hükûmetin esbabı mucibe mazbatasındaki mütaleata iştirak eden encümenimiz işbu mukavele-name ile tasdikma ait kanun lâyihasını kabul etmiş ve Heyeti umumiyenin tasdikma arz edilmek üzere Yüksek Reisliğe takdimine karar vermiştir.

Hariciye E. Reisi	M. M.	Kâ.	Aza	Aza	Aza
Siirt			Kocaeli	Manisa	İstanbul
Mahmut			<i>İbrahim Süreyya</i>	<i>Yakup Kadri</i>	<i>Salâh Cımcıo</i>
Aza					
Elâziz					
<i>Fazıl Ahmet</i>					

Adliye encümeni mazbatası

T. B. M. M.
Adliye encümeni
Karar No. 37
Esas No. 1/324

5-- VI - 1932

Yüksek Reisliğe

Türkiye Cümhuriyetile İran Hükûmeti arasında aktedilen uzlaşma, adli tesviye ve hakem muahedesinin tasdikı hakkında Hariciye vekâletince hazırlanıp Başvekâletin 30 - IV - 1932 tarih ve 6/1053 numaralı tezkeresile encümenimize havale edilen kanun lâyihası Hariciye encümeninin mazbatasile birlikte tetkik ve müzakere olundu:

Âkit devletler arasında mevcut dostluk rabitalarına istinat ederek tanzim edilen muahedename, mündericâtı itibarile beynelmilel hukukî esasata tamamilen muvafık ve mümasil muahedeler ahkâmına uygun bulunduğu cihetle Hariciye encümeninin mütaleası veçhile Hükûmetin esbabı mucibesi müşîp görülmüş olmağla bu muahedenin tasdikını mutazammın kanun lâyihasının tasdikına encümenimizce de ittifakla karar verilmiştir.

Heyeti umumiyeye arz edilmek üzere Yüksek Reisliğe takdim olunur.

Adliye E. Reisi Na.	M. M.	Kâtip	Aza	Aza	Aza
M. M.			Edirne	Antalya	Antalya
<i>Salâhattin</i>			<i>H. Hayri</i>	<i>Numan</i>	<i>Haydar</i>
Aza	Aza	Aza	Aza		
Trabzon	Erzincan	Kayseri	Kars		
<i>Raif</i>	<i>Abdülhak</i>	<i>S. Azmi</i>	<i>M. Nazif</i>		

HÜKÛMETİN TEKLİFİ

Türkiye - İran Hükûmetleri arasında aktedilen « uzlaşma, adli tesviye ve hakem muahedesi » nin tasdikı hakkındaki kanun lâyihası

MADDE 1 — Türkiye Cümhuriyeti ile İran Şahlığı arasında Tahranda imza edilmiş olan « uzlaşma, adli tesviye ve hakem muahedenamesi » kabul ve tasdik edilmiştir.

MADDE 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir .

MADDE 3 — Bu kanunun icrasına Hariciye vekili memurdur. 27 - IV - 1932

Bş. V. V.	Ad. V.	M. M. V.	Da. V.	Ha. V. V.	Mal. V.
<i>Dr. Refik</i>		<i>Zekâi</i>	<i>Ş. Kaya</i>	<i>Ş. Kaya</i>	<i>M. Abdülhalik</i>
Mf. V.	Na. V.	İk. V.	S. İ. M. V.	G. İ. V.	Zr. V.
<i>Esat</i>	<i>Hilmi</i>	<i>M. Şeref</i>	<i>Dr. Refik</i>	<i>Ali Rana</i>	<i>Muhlis</i>

TÜRKİYE İLE İRAN ARASINDA UZLAŞMA, ADLİ TESVİYE, VE HAKEM MUAHEDENAMESİ

Türkiye Reiscümhuru Hazretleri;

ve

Haşmetlû İran Şahrı Hazretleri;

Milletlerini birleştiren mesut dostluk münasebetlerinden mülhem olarak, memleketleri arasında tahaddüs edecek ihtilâfların muslihane usullerle hallinin teminini samimiyetle arzu ettikleri eihetle, müsterek niyetlerini bir muahede ile fiile çıkarmağa karar vermişler ve murahhasları olmak üzere:

Türkiye Reiscümhuru Hazretleri:

Hariciye vekili Doktor Tefvik Rüştü Beycendiyi,

Haşmetlû İran Şahrı Hazretleri:

Hariciye nazırı Muhammed Ali Han Foroughi'yi tayin etmişlerdir.

Usulüne muvafık salâhiyeti haiz olan bu murahhaslar aşağıdaki hükümleri kararlaştırmışlardır:

Madde — I

Yüksek âkitler arasında hâdis olup ta diplomasi tarikile hal ve faslı mümkün olmıyan her türlü ihtilâflar işbu muahdede tesbit edilmiş olan şerait dahilinde uzlaşma, adlî tesviye veya hakem usullerine tâbi tutulacaktır.

Madde — II

Eğer bir ihtilâfın mevzuu iki taraftan birinin dahilî kanunlarınca makamâtı adliyenin salâhiyetine taallük ediyorsa, bu taraf ait olduğu makamca makul mühletler zarfında, katî bir karar verilmeden evvel, bu ihtilâf hakkında işbu muahdede mezkûr muhtelif usullere müracaata muhalefet edebilir.

Madde — III

İki âkit taraf, aralarında diplomasi tarikile halledilemiyen, ne mahiyette olursa olsun, bir ihtilâf zuhurunda, atideki maddelerde derpiş olunan şekilde uzlaşma usulüne müracaat etmeyi taahhüt ederler.

Madde — IV

İhtilâf iki âkit tarafından teşkil edilecek olan daimî veya hususî bir uzlaşma komisyonuna tevdi olunacaktır.

Madde — V

Âkitlerin biri tarafından diğerine yapılacak talep üzerine, altı ay zarfında teşkil edilecek daimî uzlaşma komisyonu, atide gösterildiği surette intihap edilecek olan üç azadan mürekkep olacaktır:

Yüksek Âkitlerden her biri müteakibilen kendi vatandaşları arasından intihap edilecek birer komiser tayin edecekler ve komisyon reisini de müttefikan bir üçüncü Devlet tebaasından intihap edileceklerdir.

Müttefikan tayin edilmiş olan komiser memuriyeti esnasında tarafeynin ittifakı ile istihlâf edilebilir. Bundan maada âkitlerden her biri kendisi tarafından tayin edilmiş olan komiseri daima değiştirebilir.

İhtilâf edilmelerine rağmen komiserler elde olan işlerini nihayete erdirmek üzere mevkilerinde kalacaklardır.

Ölüm, istifa veya her hangi bir mâni dolayısıyla münhal kalacak yerler en kısa bir müddet zarfında mevzu bahis tayinler usulüne tevfikân doldurulacaktır.

Madde — VI

Bir ihtilâfın hudusunda, Âkitlerce tayin edilmiş bir daimî uzlaşma komisyonu mevcut bulunmıyorsa, ihtilâfın tetkiki için, Âkitler başka türlü bir karar vermedikleri takdirde evvelki maddede mevzu bahis tayin şartına tevfikân hususî bir komisyon teşkil edilecektir.

Madde — VII

Yüksek Âkitlerden birinin uzlaşma usulüne müracaat hususundaki niyet ve arzusunu diğerine iblâğından itibaren üç ay müddet zarfında Yüksek Âkitlerce müttefikân komisyon reisi intihap olunmadığı takdirde İsviçre konfederasyonu reisinden lâzımgelen tayinin icrası rica olunacaktır.

Madde — VIII

1 - Uzlaşma komisyonuna müracaat keyfiyeti müttefikân hareket eden Âkitlerin beraberce ve ittifak olunmadığı takdirde, Âkitlerin biri veya diğeri tarafından, reise bir istida vermek suretindedir.

2 - İstida; ihtilâf mevzuunu muhtasaran anlattıktan sonra komisyondan bir uzlaşmağa vardırcaak her türlü tedbirlere müracaat eylemesi talebini ihtiva edecektir.

3 - İstida, Âkitlerden yalnız biri canibinden verilmiş ise, müstedi tarafından derhal diğer tarafa tebliğ edilecektir.

Madde — IX

1 - İhtilâfın Âkitlerden biri tarafından Daimî uzlaşma komisyanuna havale edildiği tarihten itibaren 15 gün zarfında Âkitlerden her biri bu ihtilâfı tetkik için komiserin yerine bu işte, ihtisası olan bir kimseyi tayin edebilir.

2 - Bu hakkından istifade eden taraf keyfiyeti derhal diğerine ihbar edecektir. Diğer taraf ta bu takdirde ihbarın vaki olduğu tarihten itibaren 15 gün zarfında aynı tarzda hareket etmekte muhtardır .

Madde — X

Uzlaşma komisyonu, Âkitlerin muhalif bir kararı olmadığı takdirde, reisi tarafından tayin edilecek mahalde içtima edecektir .

Madde — XI

Uzlaşma komisyonu mesaisinin neşir ve ilânı, ancak Âkitlerin muvafakati ile komisyon tarafından ittihaz olunacak bir karara mütevakkıftır.

Madde — XII

1 - Hilâfında bir hüküm olmadıkça; Uzlaşma komisyonu, mesai usulünü bizzat tanzim edecek ve bu usul behemehal mürafaa şeklinde olacaktır. Tahkikat hususunda, komisyon müttefikân başka türlü bir karar vermezse, beynelmîl ihtilâfların müslihane haline dair 18 teşrinievvel 1907 La Haye mukavelenamesinin 3 üncü faslı ahkâmına ittiba eyliyecektir.

2 - Âkitler Uzlaşma komisyonu nezdinde kendileri ile komisyon arasında mutavassıt hizmetini gören ajanlar tarafından temsil edileceklerdir. Bundan maada Âkitler kendileri tarafından bu

husus için tayin edilen müşavir ve mütehassısların yardımına müracaat edebilecekleri gibi şahadetlerini kendilerince faydeli addettikleri her türlü eşhasın komisyonca istinamı talep eyliye-bileceklerdir .

3 - Komisyon dahi her iki tarafın ajanlarile müşavir ve mütehassıslardan şifahî izahat talep etmek ve herhangi bir şahsı Hükûmetinin muvafakatile celp ve istima eylemek salâhiyetini haiz olacaktır .

Madde — XIII

Hilâfında Âkitlerin bir ihtilâfı olmadıkça Uzlaşma komisyonunun kararları ekseriyeti âra ile ittihaz olunacaktır ve komisyon da ihtilâfın esası hakkında ancak bütün azaları mevcut bulunduğu takdirde hükmünü verebilecektir. Şu kadar ki komisyonun celselerinden muntazaman haberdar olan Yüksek Âkitler kendilerini, komiserleri veya bunların bir manii zuhurunda, 5 inci madde ahkâmına tevfikân tayin olunmuş bir vekil tarafından, temsil ettireceklerdir.

Madde — XIV

Âkitler, Uzlaşma komisyonunun mesaisini kolaylaştırmayı ve alelûsul mümkün olabilen en geniş mikyasta kendisine bütün vesai ve faydeli malûmatı vermeyi ve komisyonun memleketleri dahilinde kanunlarına tevfikân müşahitler veya mütehassıslar ikame ve istimar ile vaka mahalline gitmesini temin için malik oldukları bütün vasıtaları kullanmayı taahhüt ederler.

Madde — XV

1 - Mesailer müddetince komiserlerden her birine miktarı, Âkitler tarafından müttefikân tesbit ve müsavi surette taksim edilecek olan, bir tazminat verilir.

2 - Komisyonun faaliyeti dolayısıyla hâsıl olacak masarifi umumiye de aynı veçhile taksim edilecektir.

Madde — XVI

1 - Uzlaşma komisyonunun vazifesi muhtelifünfih meseleleri tavzih etmek, bu uğurda faydeli malûmatı tahkikat yolile veya başka bir şekilde, toplamak ve tarafeyni uzlaştırmaya gayret etmektir. Komisyon meseleyi tetkik ettikten sonra, muvafık gördüğü hal tarzını Âkitlere izah ve bu hususta fikirlerini beyan için kendilerine bir mühlet ita eyliyebilir.

2 - Mesaisinin hitamında komisyon, ahvale göre, ya Âkitlerin uzlaştığını gösteren, ve mevcut ise uzlaşma şartlarını ihtiva eden, veyahut uzlaşma imkânı bulunmadığını kaydeyliyen bir zabıtname tanzim eder. Zabıtname komisyon mukarreratının ittifakı âra ile mi kabul edildiğinden veya edilmediğinden bahsetmeyecektir.

3 - Komisyonun masisi, Âkitler başka türlü bir karar vermedikçe, muhtelifünfih meselenin tevdi gününden itibaren altı ay zarfında nihayete ermiş bulunacaktır.

Madde — XVII

Komisyonun zabıtnamesi bilâtehir Âkitlere bildirilecektir. Bunun neşri ilânı Âkitlerin kararına vabestedir.

Madde — XVIII

Uzlaşma komisyonu mesaisinin hitamını takip eden ay zarfında Âkitler uzlaşmamış bulunuyorlarsa, ihtilâf beynelmilel Divanı adalete tevdi olunacaktır; meğer ki tarafeyn hakeme müracaat hususunda mutabık kalmış olsun.

Madde — XIX

18 inci maddenin ahkâmı, Yüksek Âkitler beyninde meri muahedeler mucibince iki taraftan birinin salâhiyetine dahil olan meselelerde tatbik olunmayacaktır.

Mezkûr ahkâm, hakkı hâkimiyete taallûk eden meselelerde de tatbik edilmeyecektir.

Yüksek Âkitlerden her biri, bir meselenin hakkı hakimiyete taallûk edip etmediğini tahrirî bir beyanname ile tesbit etmek hakkına malik olacaktır.

Maamafih diğer taraf bu meselenin hâkimiyet sahasına girdiğine itiraz ettiği takdirde mezkûr meselenin hakkı hâkimiyete taallûku olup olmadığını tayin ettirmek için hakeme müracaat edebilecektir.

Madde — XX

Âkitler ihtilâfı, hakeme tevdi hususunda, müttefik oldukları takdirde, bir tahkimname kaleme alarak bunda ihtilâfın mevzuunu, hakemlerin intihabını ve takip olunacak usulü tesbit edeceklerdir.

Tahkimnamede kâfi derecede malûmat, vuzuh ve katiyet bulunmadığı takdirde, beynelmilel ihtilâfların muslihane surette halline müteallik 18 teşrinievvel 1907 La Haye mukavelenamesi ahkâmı kendiliğinden tatbik olunacaktır.

Madde — XXI

Evvelki maddede mevzubahs olan tahkimname hakkında Âkitler itilâf edemezlerse veya hakemler tayin edilemezse, üç aylık bir mühletten sonra, Âkitlerden her hangi biri ihtilâfı doğrudan doğruya, ve istida ile, beynelmilel daimî adalet divanına arz etmekte muhtar bulunacaktır.

Madde — XXII

Adlî veya hakemî karar, Âkitlerden birinin makamâtı adliyesi veya herhangi diğer bir makamı tarafından verilen bir karar veya ittihaz olunan bir tedbirin hukuku düvele tamamen veya kısmen muhalif olduğunu dermeyan eyler ve mevzubahs tarafın hukuku esasiyesi bu karar veya tedbirin netayıç ve avakırbinin iptaline cevaz vermez veya ancak gayrikâfi surette iptalini mümkün kılar ise, adlî veya hakemî hükümden dolayı mutazarrır olan tarafa muhik bir tazminat verilmesi hususunda Âkitler müttefik kalmışlardır.

Madde — XXIII

Bir ihtilâf Beynelmilel daimî divanı adalete intikal edince, eğer divan bunun hukukî mahiyette olmadığı reyinde bulunursa, iki Âkit taraf hakem usulüne müracaat hususunda itilâf edemedikleri ve bu ihtilâfa hukuku düvel kavaidinden biri tatbik edilmediği takdirde, ihtilâfın nisfet ve hakkaniyet dairesinde hallini Beynelmilel daimî adalet divanından talep etmek hususunda mutabık kalmışlardır.

Madde — XXIV

1 - Âkitler adlî ve hakemî kararların veya uzlaşma komisyonu tarafından teklif edilecek olan uzlaşma tarzlarının tatbikını ihlâl kabiliyetinde olan her gûna tedbirden tevakki ile sureti umumiyede ihtilâfı teşdit veya tevsi edebilecek her türlü harekâtın içtinap eylemeği teahhüt ederler.

2 - Uzlaşma komisyonu muvafık gördüğü muvakkat tedabiri Âkitlere tavsiye edebilir.

Madde — XXV

İşbu muahedenin tefsir veya tatbikına ait ihtilâflar Beynelmilel daimî adalet divanına tevdi edilecektir.

Madde — XXVI

1 - İşbu muahede tasdik olunacak ve tasdiknameler Ankarada teati olunacaktır.

2 - Mezkûr muahede, tasdiknamelerin teatisi tarihinden tibaren, beş sene müddet için aktolunmuştur.

3 - İnkızası tarihinden asgarî altı ay evvel fesholunmazsa ikinci bir beş senelik bir müddet daha meri kalacak ve temdit şekli bir tarzda devam edecektir.

4 - Âkitlerin biri tarafından muahedename fesholunsa dahi müddetin hitamı esnasında, başlanmış olan davalar neticeleninceye kadar, tabî cereyanlarını takip edeceklerdir.

Balâda isimleri zikredilen murahhaslar ifadelerini tasdik etmek için işbu muahedeyi imza etmişlerdir.

Tahranda 23 kânunusani 1932 tarihinde iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Dr. T. Rüşti

M. A. Foroughi

